

نامه پارسی

سال هشتم، شماره اول، بهار ۱۳۸۲

معرفی و نقد کتاب و نشریه

بهرام ورجاوند

پرنیان و حویر و ابریشم، میرزا شکورزاده، تهران: محمدابراهیم شریعتی افغانستانی و شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، ۱۳۸۲ش، ۳۰۶ص.

کتاب مجموعه‌ای از نوشته‌ها و گفت‌وگوهای میرزا شکورزاده، نویسنده و پژوهشگر تاجیک مقیم ایران است که پیش از این آثاری چون *پاره‌ای از داستان حماسی ماناس* (۱۳۷۴)، *کوهکنی از کارستان دل* (۱۳۷۹)، *سیب سمرقند* (۱۳۷۹)، *تاجیکان، آریایی‌ها و فلات ایران* (۱۳۸۱) را منتشر کرده بود.

کتاب با مقدمه‌ای از دکتر عبدالمنان نصرالدین، استاد دانشگاه خجند جمهوری تاجیکستان، در معرفی نویسنده و اثر آغاز می‌شود و سپس طی پنج فصل مجموعه‌ای از نوشته‌های مؤلف می‌آید. این نوشته‌ها غالباً شرح شیفتگی وی به فارسی و فرهنگ آن هستند که پیوندگاه دیرینه اقوام مختلف ایرانی در سرزمین‌های مختلف، از جمله سه کشور ایران، تاجیکستان و افغانستان، به شمار می‌رود.

پشتومین مستعمل فارسی امثال و محاورات، مصنف: جمیل یوسفزی، پيشاور: خانه فرهنگ جمهوری اسلامی ایران، ۲۰۰۳م، ۱۱۷ص.

کتاب حاوی مباحثی درباره شباهت‌های دو زبان اردو و فارسی و مجموعه‌ای از اصطلاحات و ضرب‌المثل‌های مشترک دو زبان است که مؤلف آنها را طی دو فهرست و به صورت تطبیقی تنظیم کرده است.

از آنجا که این ضرب‌المثل‌ها و اصطلاحات، یا به صورت کامل یا بخشی از آنها عیناً در گفت‌وگوهای روزمره اردو زبانان به کار می‌روند، مؤلف کوشیده است با تدوین آنها گوشه‌ای از تأثیر فارسی بر اردو را نشان دهد و در همین راستا وی به شرح دقیق تغییرات واژگان فارسی در اردو نیز پرداخته است.

واژه‌های مشترک زبان‌های فارسی و پشتو، سید قیوم سلیمانی، پیشاور: سرکنسولگری جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۱ ش، ۲۰۹ ص.

کتاب در واقع متن پایان‌نامه مؤلف برای دریافت درجه دکتری زبان و ادبیات فارسی است که هنگام تحصیل در دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، در سال تحصیلی ۱۳۴۵-۱۳۴۶ ش به راهنمایی دکتر محمد مقدم تهیه و ارائه شده و اینک به سبب سفر ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران، سید محمد خاتمی، به پاکستان (آذرماه ۱۳۸۱ ش) انتشار یافته است.

بخش نخست کتاب به رابطه پشتو با فارسی نو و نیز زبان‌های ایرانی باستان می‌پردازد و در بخش دوم نیز مؤلف فهرستی از واژه‌های مشترک فارسی و پشتو را، که در صورت و معنا یکسان‌اند، ارائه می‌دهد و آنگاه در بخش دیگر، واژه‌های فارسی و عربی تغییر یافته در پشتو را فهرست می‌کند.

چهارمین بخش کتاب حاوی فهرست واژه‌های عربی است که از راه فارسی به پشتو رفته‌اند و در بخش پنجم واژه‌های مشترک فارسی و پشتو که ریشه مشترک در زبان‌های باستانی دارند، فهرست شده‌اند و سرانجام واپسین بخش نیز به فهرست واژه‌های اصیل پشتو و برابر آنها در زبان‌های ایرانی باستان اختصاص یافته است.

فصلنامه تفکر

تفکر فصلنامه‌ای اجتماعی، فلسفی و فرهنگی متعلق به شورای معنویت و معرفت جمهوری ازبکستان و از مجلات بسیار معروف و ارزشمند این کشور در زمینه کتاب است.

در شماره ۴ سال ۲۰۰۲م سلسله اشعار تازه اصغر محکم، شاعر و مترجم معروف ازبکستان، تحت عنوان «باز هم ترانه‌های فارس» به چاپ رسیده است. اشعار اصغر محکم بعد از ترانه‌های فارسی سرگی اسینین، شاعر معروف اوایل قرن بیستم روسیه، دومین دفتر است که در وصف ایران و شهرها و چهره‌های برجسته فرهنگی آن با این همه صمیمیت و محبت سروده شده است. این دفتر که ده شعر نغز و سره را در وصف تبریز و بزرگواران تبریز دربردارد، نگاه یک شاعر مسلمان ازبکستانی است که فرهنگ و ادب ایران و زبان فارسی و محیط فرهنگی جامعه اسلامی در او تأثیر عمیقی داشته است.

اصغر محکم در مقدمه شعر «مقبرة الشعراء» می‌نویسد: «در شهر تبریز قبرستانی هست معروف به مقبرة الشعراء که در آن ۴۰۷ تن از شعرای قبل از اسلام آرمیده‌اند. پس از اسلام و تاکنون در اینجا فقط شاعران به خاک سپرده می‌شوند. از گوربال سؤال کردم: «آخرین شاعری که در اینجا به خاک سپرده شده، کیست؟» گفت: «شهریار.» با صورتی غمگین گفتم: «من هم شاعرم.»

این سلسله اشعار، که برداشت‌های شاعرانه‌ای از خاطرت سفر تبریز شاعر (در سال ۲۰۰۰م به همت سفارش جمهوری اسلامی ایران و رایزن فرهنگی ایران در ازبکستان) بوده، در اصل حاوی ۲۸ شعر نغز در وصف ایران و شاعران آن است که بعضی از آنها در مجله سینا (ش ۱، بهار ۲۰۰۱م) به چاپ رسیده و در این شماره تفکرده شعر از آن دفتر به این ترتیب چاپ شده است: «مقبرة الشعراء»، «خیام»، «شبی در تبریز» (مشاعره)، «شام‌های تبریز»، «ناله هزار» (تبریز به من بخوان فسانه...)، «قوی سپید مرده»، «مسلحه تبریزی»، «مسجد سبزگریان»، «بود در تبریز شاعر هر درخت»، «کندووان».

از مطالب جالبی که در این شماره تفکرده چاپ رسیده، مقاله‌ای از دکتر احمد عبدالله‌یف، استاد دانشگاه دولتی ترمذ، با نام «رودکی ثانی» درباره زندگی‌نامه، و آثار و جایگاه ادیب صابر ترمذی، از شعرای معروف فارسی‌زبان قرن‌های یازدهم و دوازدهم میلادی است.

در این مقاله ادیب صابر ترمذی به عنوان یکی از شاعران معروف فارس و تاجیک و پیرو مذهب شیعه معرفی شده است. ضمناً باید یادآور شد که هجده بیت از دیوان صابر به زبان اصلی (فارسی) ولی باخط سریلیک، جهت تقویت فکر و ملاحظات، آورده شده است.

ادبیات جهان: عبید زاکانی

در شماره ۶ (سال ۲۰۰۲م) ماهنامه ادبی جهان ادبیاتی (ادبیات جهان) که معروف ترین مجله ادبی ازبکستان است، پانزده غزل عبید زاکانی، یکی از چهره های برجسته ادبیات کلاسیک ایران، به ترجمه جمعه نیاز جبارف، شاعر معروف ازبک، به چاپ رسیده است. قابل یادآوری است که در پانوشت صفحات اول، به طور خلاصه به زندگینامه عبید زاکانی نیز اشاره شده است: «عبید زاکانی در ردیف چهره های برجسته کلاسیک فارسی از جایگاه خاصی برخوردار است. وی به عنوان سراینده غزلیات دل انگیز و آثار طنز و حکایات مشور لطیف، از بزرگ ترین شاعران اندیشمند قرن پانزدهم میلادی به حساب می آید. این شاعر نامور در سال ۱۲۷۰م در روستای زاکان واقع در نزدیکی شهر قزوین ایران به دنیا آمده و اوان کودکی و نوجوانی او در قزوین گذشته است. اسم اصلی شاعر «عبیدالله» بود که «عبید» اختصاره آن است.

اسم کامل او به اضافه عنوان افتخاری «نظام الدین عبیدالله زاکانی» است. وی بیشتر عمر خود را در شهر شیراز، زادگاه شاعران بزرگی چون سعدی و حافظ، به سر برده و نیز در همین جا به تحصیل علم پرداخته است. زمان زندگی او دوره ای بوده که سعدی چشم از جهان پوشیده و حافظ هنوز نوجوان بوده است.»

ادبیات نوین فارسی، کتاب شناسی انتقادی از ۱۳۵۶ تا ۱۳۷۹، کریستف بالایی با همکاری دیگران، تهران: انتشارات معین و انجمن ایران شناسی فرانسه در ایران، ۱۳۸۱ ش، ۴۱۴+XI ص.

کتاب با یادداشت خواندنی کریستف بالایی در معرفی مجله چکیده های ایران شناسی - که کتاب حاضر مجلد مستقل شماره ۶ از این مجموعه است - آغاز می شود و سپس کتاب شناسی انتقادی ادبیات نوین ایران در دوره یاد شده می آید. مجموعه یادداشت های گردآمده در این کتاب در چهار بخش داستان، شعر، نقد ادبی، و نمایشنامه، تنظیم یافته اند که هر بخش دو فهرست (یکی نامها و دیگری عناوین) را هم در پی دارد. کتاب اگر چه در بخش های داستان و شعر پر بار می نماید، ولی در بخش نمایشنامه (قط هشت مورد!) به نظر، کاستی بسیار دارد.

الدراسات الادبيه (در فرهنگ ایران و عربی و تأثیر آنها بر یکدیگر)، دانشگاه لبنان،

مرکز زبان و ادبیات فارسی، دوران نو، س ۲، ش ۵ و ۶، پاییز و زمستان ۱۳۸۱ ش.

الدراسات الادبيه فصلنامه چندزبانه مرکز زبان و ادبیات فارسی دانشگاه لبنان، به

سرديري وكتور الكك و شورای مشاورانی متشکل از استادان از کشورهای مختلف (از

جمله ایران)، در این شماره حاوی این مطالب است:

رئيس التحرير: الافتتاحية؛ عطاءالله مهاجرانی: سعدی الشيرازی، قرائته واجب کُلّ

مثقّف؛ ترجمة شعرية عربية: باقة من شعر سعدی بالفارسية؛ وحيد بهمردی؛ جلال الدين

الرومی في غزله العربي؛ محمدرضا امینی: جنبه‌های سوررئالیستی در خلاقیت شاعرانه

رومی؛ ابوالحسن امین مقدسی: الثقافة العربية في شعر الخاقانی؛ حيدر محلاتی: الشعر

الفارسی المعاصر بين الواقعية والرومنسيّة؛ يدالله جلالی پندری: اخوان ثالث در عرصه شعر

معاصر؛ منوچهر اکبری: رابطه لفظ و معنی در ساخت سبک‌شناسی شعر انقلاب اسلامی؛

کاووس حسن‌لی: گریزهای ناگزیر در دقایق الهام؛

Javād Hadīdi: Les premieres rencontres entre l'Iran et la France; Victor

El-kik: La langue comme source de malentendus;

چکیده‌ها و ملخصات، مراجعات کتب / بلیو غرافیا و اخبار ثقافية (فرهنگی) دیگر مطالب

این شماره الدراسات الادبيه را تشکیل می‌دهند.

تأثير زبان فارسی بر زبان بنگالی، تألیف محمدرستم علی‌خان، ویراستاران محمدعیسی

شاهدی، حمیدرضا سالک، میان محمد عبدالاول، سفارت جمهوری اسلامی ایران - داکا -

بنگلادش، مهرماه ۱۳۸۱ ش / اکتبر ۲۰۰۲ م، ۳۳۳ ص.

کتاب حاوی این بخش‌هاست: دیباچه (بنگالی و انگلیسی)، راهنمای تلفظ (به فارسی)،

اختصارها و راهنمای حرف‌نویسی، متن فرهنگ (فارسی، بنگالی، انگلیسی) براساس القباي

فارسی، فرهنگ واژه‌های فارسی به کار رفته در حوزه‌های خاص (قضایی و اداری،

اندام‌های بدن، نام مکان‌ها، نام‌های شخصی، واژه‌های آموزشی). در ضمن مختصری از

زندگی مؤلف در گذشته، کتاب‌شناسی کتاب حاضر، و مقدمه فارسی ویراستاران هم در

پایان کتاب آمده است.

راهنمای پژوهشگران و مراکز پژوهشی هند در زمینه تحقیقات ایرانی - هندی،

فرانسواز دلوا «نلینی» و چندر شیکهر، برگردان فارسی از چندر شیکهر، تهران: دبیرخانه شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، ۱۳۸۲ش، ده+۸۸ص.

کتاب ترجمه اثری است که به سال ۱۹۹۴م به سفارش انجمن ایران‌شناسی فرانسه در ایران تهیه و انتشار یافته و اینک با افزودن اطلاعات تازه تا اندازه‌ای به‌روز شده است.

بخش نخست معرفی پژوهشگران را دربردارد که در هر مورد ذیل نام پژوهشگر اطلاعاتی درباره تحصیلات، سمت و آثار او آمده و در پایان هم نشانی وی داده شده است. در بخش دوم، که به معرفی مراکز پژوهشی اختصاص دارد، ذیل عنوان هر مرکز نشانی، نام مدیر، نوع فعالیت و امکانات آن آمده است.

صدای پای آب (گزیده اشعار سهراب سپهری)، ترجمه به زبان گرجی، سرمقاله و تفسیر به کوشش گیورگی لوبزانیدزه، تفلیس: انتشارات مرانی، ۲۰۰۲م، ۶۰ص.

کتاب شامل یک مقدمه و ترجمه نوزده شعر از سهراب سپهری است که این ایران‌شناس و شاعر گرجی زبان آنها را به نظم گرجی درآورده است.

گیورگی لوبزانیدزه متولد ۱۹۴۷م به زبان‌های فارسی، عربی، روسی و فرانسه به‌خوبی آشناست. وی دوره کارشناسی رشته زبان و ادبیات عرب را در دانشگاه تفلیس به پایان رسانده و دانش آموخته دوره کارشناسی ارشد رشته الهیات (ادیان و عرفان) دانشگاه تهران است. وی اخیراً موفق به ترجمه گرجی قرآن مجید نیز شده است.

فرهنگ ضرب‌المثل‌های فارسی به چینی و اصطلاحات چینی به فارسی، زین یان شن، پکن ۲۰۰۳م، ۳۶۰ص.

کتاب شامل این بخش‌هاست: سخنی از مؤلف (به چینی و فارسی)، متن فرهنگ شامل بخش ضرب‌المثل‌های فارسی به چینی و بخش اصطلاحات چینی به فارسی، فهرست مخصوص پیدایش اصطلاحات چینی به وسیله آوانویسی (پسین‌یین)، فهرست مخصوص پیدایش اصطلاحات چینی به وسیله ریشه کلمه.

مؤلف که در تدوین فرهنگ فارسی به چینی و فرهنگ چینی به فارسی مشارکت

داشته، یادآور شده است که هنگام تهیه آن فرهنگ‌ها امکان گنجاندن ضرب‌المثل‌ها در آنها پیش نیامد و از این رو این موارد را در مجلدی جداگانه آورده است.
کتاب صفحه‌آرایی و چاپ نسبتاً خوبی دارد، و چنان‌که مؤلف در یادداشت خود آورده، در نهایی کردن آن از همکاری برخی استادان ایرانی هم بهره جسته است.

گزیده قند پارسی، به اهتمام حسن انوشه، تهران: دبیرخانه شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، ۱۳۸۲ش، شش+۲۱۴ ص.

فصلنامه قند پارسی که از پاییز ۱۳۶۹ش به همت رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران دهلی‌نو فعالیت خود را آغاز کرده، با همکاری شماری از استادان و پژوهشگران زبان و ادب فارسی منتشر می‌شود.

مجموعه حاضر، که به قول گردآورنده آن «تفألی از مجله قند پارسی بیرون کشیده شده است نه گزینشی» حاوی این مقالات است: پنجه تتره در ادبیات سنسکریت و ادبیات فارسی، حسن رضایی باغبیدی؛ غزل امروز، علیرضا کاربخش؛ شاهنامه و هند، سید امیرحسن عابدی؛ مطالعه تطبیقی درام‌ها به زبان بنگالی و فارسی، عطا کریم برق؛ شرح‌های فارسی دیوان حافظ در هند، شریف حسین قاسمی؛ ترجمه‌های شاهنامه به زبان بنگالا، کلیم سهرامی؛ احمد گلچین معانی بزرگ‌ترین هندشناس ایرانی عصر حاضر، نذیر احمد / ترجمه محمد اسلم‌خان؛ شعر در تفسیر، رضا مصطفوی سبزواری؛ تأثیر عرفان در شعر نظامی گنجوی، اسماعیل حاکمی؛ نگاهی گذرا به سیمای کودک در ادب عصر مشروطیت، علیرضا باوندیان؛ ترجمه و تأثیر شعر فارسی در شبه‌قاره، ابوالقاسم رادفر؛ تراجم آثار فارسی به زبان بنگالی؛ عطا کریم برق؛ غلامحسین ساعدی طلاپه‌دار نوگرایی در ایران، عبدالحکیم؛ حافظ در شبه‌قاره، اکبر ثبوت.

نگاهی به شخصیت و شعر شهریار. به مناسبت همایش بین‌المللی استاد سید محمدحسین شهریار (آنکارا ۲۵ و ۲۶ اردیبهشت ماه ۱۳۸۲ش)، رایزنی فرهنگی سفارت جمهوری اسلامی ایران در آنکارا [۱۳۸۲ش]، ۲۵+۴۹ ص.

کتاب حاوی این مطالب است: منادی عشق و عرفان؛ شهریار کیست؟؟ ترکان درباره شهریار چه گفته‌اند؛ شهریار در ترکیه.

خلاصه مقالات ارائه شده به سمینار: نگرش دینی شهریار، علی اصغر شعر دوست، مولانا و شهریار، عدنان کارا اسماعیل اوغلی؛ ضرب‌المثل‌ها و اصطلاحات «حیدربابایه سلام»، صائمه اینال صاوی؛ حضرت علی (ع) در باروهای عامه ترکان، یاشار کالافات؛ عناصر فولکلوریک در منظومه «حیدربابایه سلام»، معارفه حاجی یووا؛ مقوله عشق در اشعار ترکی شهریار؛ تحقیقات علمی که در ترکیه درباره شهریار انجام یافته است، مرسل اوز ترک؛ عشق اهل بیت در شعر شهریار، حسن آلماز؛ نگرش شهریار به شعر و ابعاد مشترک وی با نیما یوشیج، حجابی قیرلانچیج؛ تأثیر حافظ بر غزلیات شهریار و عشق شهریار به حافظ، دریا ارس؛ ملاحظاتی درباره روش و اندیشه شعری شهریار، یعقوب شفق و یوسف اوز؛ طبیعت در منظومه «حیدربابایه سلام»، معارفه حاجی یووا. واپسین بخش کتاب هم «گزیده‌ای از دست نوشته‌ها و تصاویر استاد شهریار» است.

ایران‌شناسی و ایران‌شناسان در روسیه (مجموعه مقالات جمعی از کارمندان بخش ایران مؤسسه خاورشناسی فرهنگستان علوم روسیه)، مسکو: مؤسسه خاورشناسی فرهنگستان علوم روسیه، ۲۰۰۱م، ۲۴۰ص.

این کتاب از دو قسمت تشکیل شده است. قسمت اول دربرگیرنده مقالات مربوط به توسعه ایران‌شناسی در روسیه قرن‌های نوزدهم و بیستم میلادی در زمینه‌های مختلف اعم از تاریخ، اقتصاد، سیاست و فرهنگ است. قسمت دوم مقالاتی درباره زندگی و فعالیت علمی برخی ایران‌شناسان دربردارد که با آثار خود در عمل سهم بزرگی ایفا کردند و به توسعه ایران‌شناسی روسی مساعدت نمودند. در این کتاب آمده است که در روسیه همیشه برای مطالعه همه‌جانبه ایران اهمیت زیادی قایل بوده‌اند. علت این توجه فقط آن نیست که این کشور همسایه نزدیک روسیه است که در طول قرن‌ها اوضاع مرزهای جنوبی روسیه به سیاست آن وابسته بود. تاریخ غنی ایران، امکانات بالفعل و بالقوه اقتصادی و نقش این کشور در تمدن و فرهنگ جهانی توجه شرق‌شناسان را به خود جلب می‌کرد. پژوهش ادبیات جهانی بدون توجه به میراث منحصر به فرد بزرگان کلاسیک ادب فارسی مانند فردوسی، رومی، خیام، سعدی و دیگران ممکن نیست، چرا که نا کامل خواهد بود.

در این کتاب ارزشمند، ضمن ارزیابی آثار ایران‌شناسان قبل از انقلاب ۱۹۱۷م تأکید می‌شود که آنها در بسیاری از پژوهش‌های خود ارزیابی عینی از میراث اقوام ایران و سهم

آنها در تمدن جهانی را ارایه داده‌اند. در روسیه ایران‌شناسی به موفقیت‌های درخشانی رسیده و در برخی زمینه‌ها جایگاه اول در جهان را داشته است.

با فرارسیدن دوران شوروی، ایران‌شناسی با مسایل جدیدی روبه‌رو شد. بسیاری از مسایل ایران‌شناسی که نه تنها با عصر حاضر بلکه با فرهنگ، تاریخ و مطالعه منابع مکتوب ارتباط داشتند، صرفاً از زاویه دید آموزه‌های مارکس و لنین در نظر گرفته شدند. این اسلوب پژوهشی ناگزیر به مطالعات واقعی علمی لطمه وارد کرد. با وجود این، در دوران شوروی هم بسیاری از آثار ایران‌شناسی شوروی از شناسایی شرق‌شناسان جهان برخوردار شدند.

در فصل پایانی این کتاب، اهداف ایران‌شناسی در مرحله معاصر بعد از فروپاشی اتحاد شوروی و به وجود آمدن جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۹۷۹م مورد بررسی قرار گرفته است.

برگرفته از مجله پارس (نشریه علمی، فرهنگی و تاریخی ضمیمه مجله آسیا و آفریقا وابسته به فرهنگستان علوم روسیه) ش ۳، س ۲۰۰۲م.

پیام اخلاقی فردوسی، میرزا ملاحمد، دوشنبه، رایزنی فرهنگی سفارت جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان، ۱۳۸۲ش، ۲۶۲+۶ص.

کتابی به زبان فارسی و به القاب سربلی از میرزا ملاحمد نویسنده و پژوهشگر تاجیک که پیشتر آثاری از وی در ایران به چاپ رسیده است. کتاب حاضر حاوی این سرفصل‌هاست: چند کلمه از رایزنی فرهنگی ایران؛ پیشگفتار؛ باب اول: دوران‌های اساسی شاهنامه‌شناسی و مسئله اخلاق؛ باب دوم: حکمت و تربیت در شاهنامه؛ باب سوم: خصلت‌های حمیده ایرانی از نگاه فردوسی، خرد و خردمندی، نیکی و نیکوکاری، وطن‌دوستی، عدل، راستی، دوستی، جهان و جهانوری، کوشش کار و قضا و قدر؛ باب چهارم: مذمت خصلت‌های بد در شاهنامه فردوسی، ظلم و دروغ و دروغگو، کاهلی، حرص، بخیلی، خسیسی، غرور، تندی؛ باب پنجم: جنگ و صلح در شاهنامه فردوسی؛ باب ششم: هنر شخصیت‌آفرینی و بیان اندیشه‌های اخلاقی در شاهنامه فردوسی؛ توضیحات؛ فهرست‌ها. برگردان فارسی باب پنجم در همین شماره نامه پارس به چاپ رسیده است.